

ODLUKA USTAVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE
broj: U-I-1397/2015 od 24. rujna 2015.

S A Ž E T A K

1. Kandidiranje počinitelja kaznenih djela zlouporabe položaja i ovlasti

U odluci Ustavnog suda ocijenjeno je suglasnim s Ustavom opće zakonsko pravilo po kojem zabrana kandidiranja počinitelja svih kaznenih djela, pa tako i onih zlouporabe položaja i ovlasti, traje od pravomoćnog izricanja bezuvjetne kazne zatvora u trajanju duljem od šest mjeseci do dana izvršenja kazne. To znači da nijedna osoba koja potpada pod to opće zakonsko pravilo ne smije biti kandidirana na izborima za Hrvatski sabor, pa ni ona koja je zlouporabila položaj ili ovlasti. Tri uvjeta te opće zabrane (to jest da je riječ o pravomoćnoj presudi, da je propisana bezuvjetna kazna zatvora u trajanju duljem od šest mjeseci, i da zabrana kandidiranja traje do dana izvršenja kazne) odredio je Hrvatski sabor, a ne Ustavni sud.

Ustavni sud ukinuo je - kao nerazmjeran - samo dio koji se odnosio na iznimke od tog općeg zakonskog pravila:

1) ukinuo je iznimku po kojoj se zabrana kandidiranja odnosila i na one počinitelje kaznenih djela zlouporabe položaja i ovlasti koji su uvjetno osuđeni ili su osuđeni na kaznu zatvora od šest mjeseci (a ne dulju od šest mjeseci, bezuvjetnu, kako glasi opće zakonsko pravilo);

2) ukinuo je iznimku da se zabrana kandidiranja svih počinitelja kaznenih djela zlouporabe položaja i ovlasti proteže i na razdoblje rehabilitacije nakon izvršenja kazne (a ne do dana izvršenja kazne zatvora, kako glasi opće zakonsko pravilo).

Međutim, Ustavni sud izrijeком je utvrdio da bi protezanje zabrane kandidiranja i na rehabilitacijsko razdoblje bilo ustavnopravno prihvatljivo ako bi se odnosilo samo na teške oblike kaznenog djela zlouporabe položaja i ovlasti.

Budući da je obuhvaćalo i najlakše oblike kaznenih djela zlouporabe položaja i ovlasti, ukinuto zakonsko rješenje bilo je očito nerazmjerno jer su i ti oblici bili izjednačeni s genocidom, terorizmom, mučenjem, ropstvom ili teškim ubojstvom. Istodobno, iznimkama nisu bili obuhvaćeni, primjerice, silovanje, ili spolna zlouporaba djece, ili njihovo iskorištavanje za pornografiju, i sl.

2. Obveza "spolne kvote" na kandidacijskim listama

U odluci Ustavnog suda određeno je da ostaje na snazi zakonska obveza prema kojoj na kandidacijskim listama mora biti najmanje 40% pripadnika svakog spola.

Ukinut je dio koji je propisivao da lista koja ne ispunjava taj zakonski uvjet nije pravovaljana. Jedan od razloga bilo je i to što Hrvatski sabor istodobno nije ukinuo prekršajnu kaznu od 50.000 kuna iz članka 35. Zakona o ravnopravnosti spolova (u odnosu na liste za Hrvatski sabor), kojom se kažnjava svaki predlagatelj ako prilikom predlaganja lista kandidata ne poštuje načelo ravnopravnosti spolova utvrđeno člankom 15. tog zakona.

Ovaj sažetak ima narav priopćenja za javnost i nitko se ne smije na njega pozivati kao na pravni izvor, pravo ili pravnu osnovu. Ovaj sažetak nema karakter tumačenja odluke Ustavnog suda.

Prema tome, na parlamentarnim izborima 2015. vrijedi zakonska obveza prema kojoj na kandidacijskim listama mora biti najmanje 40% pripadnika svakog spola, a predviđena je i kazna za nepoštovanje te obveze.

U takvim okolnostima, polazeći od toga da je višestranačka demokracija iz članka 3. Ustava najviša vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske i da je u općem interesu omogućiti strankama isticanje najboljih kandidata, automatska diskvalifikacija lista iz izbornog natjecanja zbog nepoštovanja "spolne kvote" nerazmjerno je zadirala u slobodu kandidiranja na parlamentarnim izborima.

3. Obveza političkih stranaka da prikupljaju potpise birača za svoje liste

Zbog svoje ustavne zadaće u razvoju demokratskog višestranačkog sustava, političke stranke su zakonom ovlaštene subjekti izbornih postupaka za sva predstavnička tijela u zemlji i Europskoj uniji. Stoga zakonodavac nije ovlašten uvjetovati njihovu kandidaturu na izborima dodatnom "podrškom" birača (u obliku njihovih potpisa) jer se time narušava sam smisao osnivanja političkih stranaka te se negira njihova uloga u demokratskom društvu.

Nametanje te obveze političkim strankama imalo je učinak eliminacije iz izbornog natjecanja, osobito tzv. malih stranaka, što nije u skladu s Ustavom. Izorno zakonodavstvo nije i ne smije biti sredstvo za rješavanje problema uzrokovanih neprikladnim ili nedjelotvornim zakonodavstvom kojim se uređuju uvjeti za osnivanje i djelovanje političkih stranaka u Republici Hrvatskoj.

4. Povećanje broja potpisa birača za neovisne liste s 500 na 1.500

Obveza da birači prikupljaju potpise ako žele istaknuti svoju neovisnu listu nije čin "podrške" jednih birača kandidacijskoj listi koju predlažu neki drugi birači, nego je to čin predlaganja vlastite kandidacijske liste od strane svih birača koji su je potpisali. Potpisi birača su element pravnog identiteta same neovisne kandidacijske liste. Tijekom 16 godina i četiri parlamentarna ciklusa birači su imali obvezu prikupiti 500 potpisa. Stoga povećanje broja potrebnih potpisa birača za kandidaturu neovisnih lista s 500 na 1.500 može biti prihvatljivo samo ako za to postoje dostatni i relevantni razlozi koje je predlagatelj zakona dužan obrazložiti.

U prijedlogu Zakona iz 2015. nije sadržana nijedna riječ o razlozima povećanja broja potpisa birača za neovisne liste s 500 na 1.500. To dovodi do ocjene o proizvoljnoj političkoj odluci koja je imala samo jedan cilj: što više smanjiti broj neovisnih lista u izbornom natjecanju. U nedostatku obrazloženja, takav je cilj nelegitiman, a zakonska mjera nerazmjerna, sve dok izorno zakonodavstvo poznaje i priznaje institut neovisnih lista.